

PELTOINEN

Kyläkeskiviikko 18.1.2016

Suomen maatalousmuseo Sarka
lina Wahlström

Kylän rajat nykykartalla

Taidetalo

Mikkolan
kantatalon
paikka

Frantsin
kantatalon
paikka

Kartat: Google Maps

Kaksi kantataloa

Mikkola

- Ensimmäinen isäntä Lasse Markunpoika Peldoij
- Nimi 1650-70-luvulla isäntänä toimineen Mikko Erkinpojan mukaan

Frantsi

- Ensimmäinen isäntä Uoti
- Autiona muutamaan otteeseen 1500-1600 -luvuilla
- Nimi 1650-luvulla tilaa viljelleen Frans Eskonpojan mukaan
- Mikkola viljellyt myös Frantsin maita

Molemmat kuuluivat (samoin kuin Vesikoski ja Kemppilä) kreivi Wittenbergin vapaaherrakuntaan.

Elämää 1500-1600-luvuilla

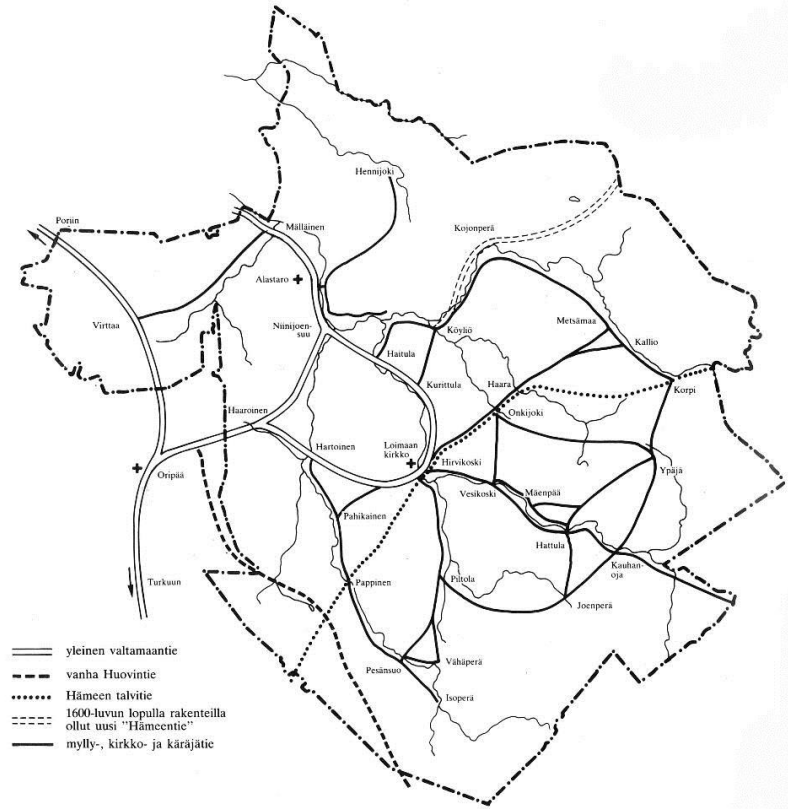
- Maisemaa hallitsivat pellot siellä missä ei ollut metsää ja niittyjä
- 1500-luvulla tärkeimmät viljalajit ruis (39%) ja ohra (38%), myös kaura merkittävä (20%). Muuten hennettä, papuja, nauriita... 1600-luvulla rukiin merkitys kasvaa ennestään.

- Humalan kasvattaminen oli lain mukaan pakollista, mutta varsinkin 1500-luvulla velvollisuutta laiminlyötiin Peltoisissa. Riittämättömistä humalistoista maksettiin sakkoja.
- Vuonna 1631 kylässä katsottiin olevan kohtalainen metsä kaikkiin tarkoituksiin
→ tukkipuut (tavaran valmistus), kaskeaminen, polttopuut, niiden ja tuohen kiskonta, laiduntaminen

Liikenneyhteydet

- Peltoisissa ei ollut siltää (Vesikoskella ja Hattulassa)
- Joki tärkeä elementti:
 - Karja juotettiin joella
 - Pyykinpesu
 - Kalastus (vähäistä Loimaalla)
 - Kulkeminen
- Tie heikkokuntoinen, Loimaa-Tammela välin kunnosta valitettiin 1600-luvun lopulla säännöllisesti. Joki toimi saviseudun valtaväylänä ja siksi maalla olevat reitit jäivät varjoon. Jokea myötäillyttä kulkuväylää saatettiin kertoman mukaan kutsua jonkinlaiseksi maantiekseksi vasta 1700-luvulla

Kuva 31: Suur-Loimaan alueen tieverkosto 1600-luvun päätyessä. Tiestö on esitetty ainoastaan pääpiirtein ja hyvin paljon yleistäen, koska yksityiskohtaisia ja tarkkoja tietoja teiden kulusta ei ko. aikakaudelta ole käytettävissä.

Kuva kirjasta Laakso: Suur-Loimaan historia I

Noidat ja peltoinen

- PRÄTTÄKITIN ennustukset
- KERTTU MIKONTYTÄR 1680-I – syytettiin noituudesta

Lehtenajansuu N. 15

Wesikosken
puolinen pelto

Peltainen 1700-luvulla

Iso
umpi-
aita

Hattulan puolinen pelto

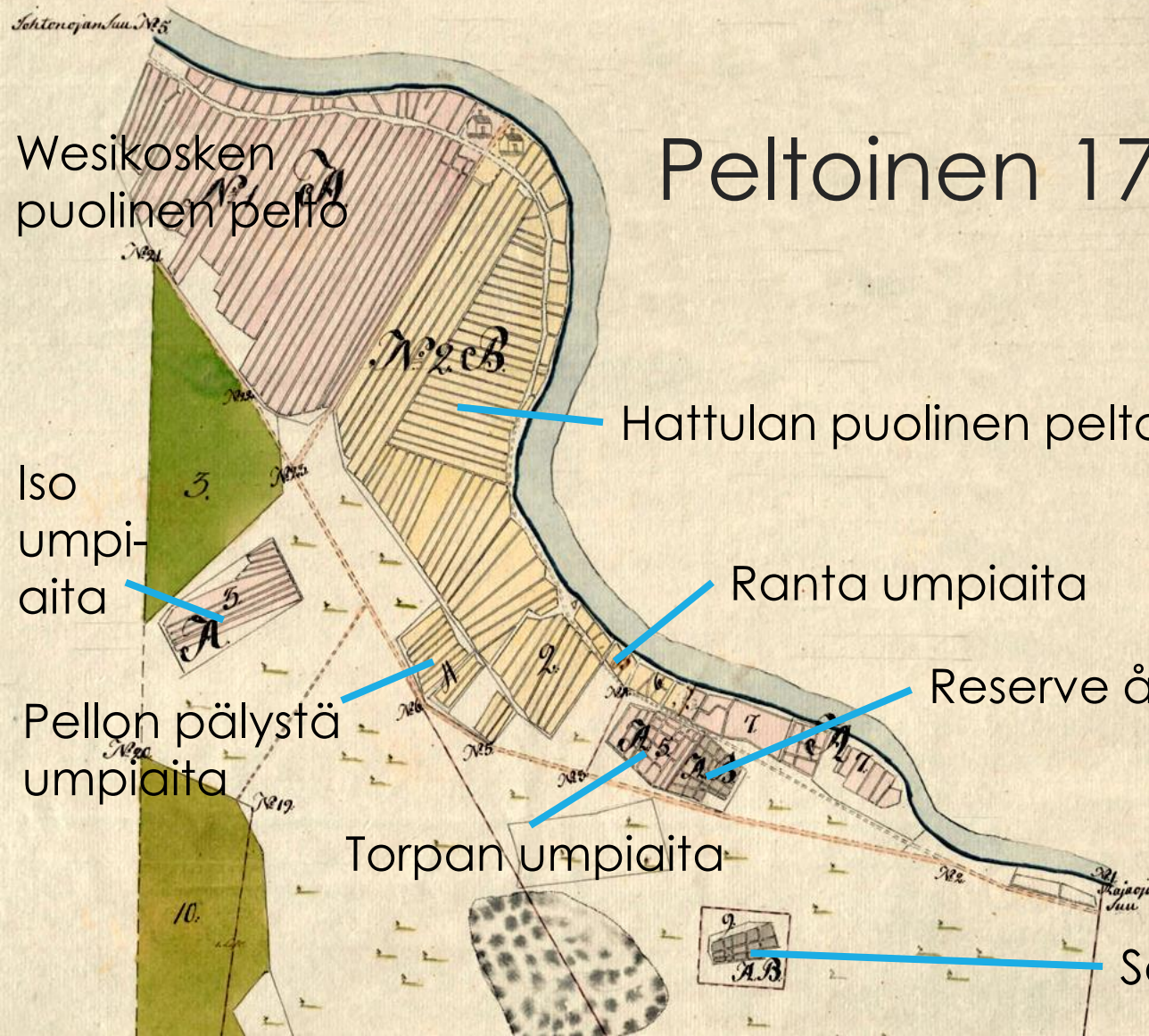
Ranta umpi-
aita

Reserve åkern

Pellon pälystä
umpi-
aita

Torpan umpi-
aita

Soldate åkern

Johten ojansuu

Haka

Haka

Suoniityn polvi

Sininniitty

Suoniitt
y

Kuhlon mäen syrjä

Kuhlonmäenraja

Pirjen perko

Kaurinoja

Åkermannin perko

Kaurinojan polvi

Iso perko

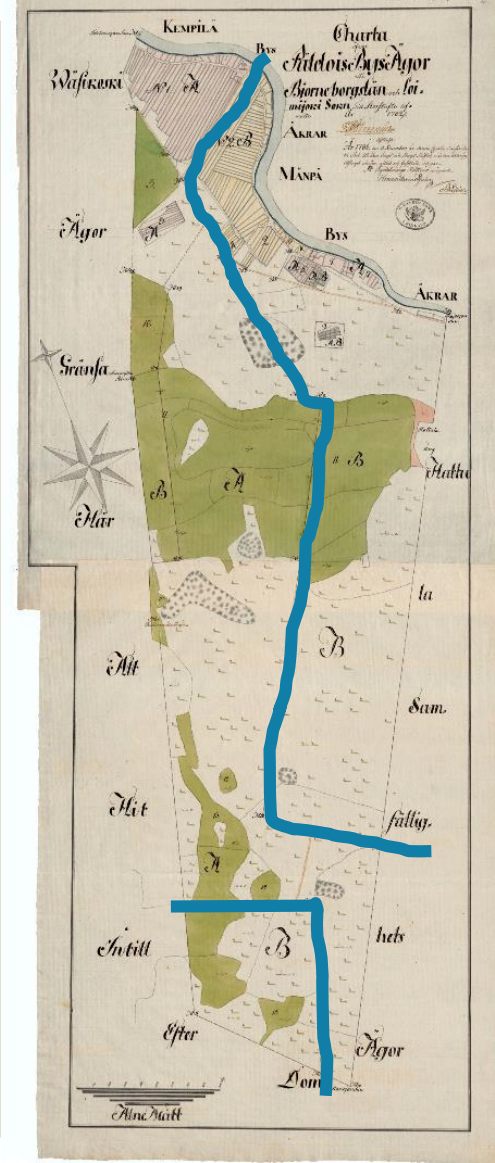
Lakanojansuu

Rajanojan sivu/suu

- 1730-luvun lopulla tilanne metsävarojen suhteen muuttunut: ne olivat vähäiset ja se merkitsi puutetta ennen kaikkea kunnon tukkipuusta, jota tarvittiin rakennuksiin. Kylän talot ostivat miltei kaiken tukkipuunsa Korven kylästä

Isojako 1782

- Jakajat
 - Simon Mattsson Franti
 - Matts Josephsson Mikkola
- Mikkolalle Vesikosken puoli ja Frantsille Hattulan puoli

Asukkaat 1749

Mikkola

- isäntä Mattz Josepsson, 22
vaimo Maria Thomasdotter, 22
tytär Maria Mattzdotter, 11kk
- vanhaisäntä Mattz Sigfredsson, 65
vaimo Maria Simonsdotter, 57
- Jacob Johansson, 17
Bertil Andersson, 22
piika Walborg Johansdotter, 19

Frantsi

- isäntä Mattz Thomasson, 35
vaimo Walborg Erichsdotter, 43
tytär Maria Mattzdotter, 15
tytär Anna Mattzdotter, 12
poika Simon Mattsson, 9
tytär Karin Mattzdotter, 6
- ~~◦ Vanhaemäntä Brita Johansdotter~~
- sold 80 Michel Mich Åkerman, 39
vaimo Elin Bertilsdotter, 53
~~poika Matts Michelsson, 17~~
poika Thomas Michelsson, 12
- ~~◦ Inh.ea. Kirstin Thomasdotter, 61~~

Asukkaat 1849

Frantsi

Isäntä Johan Henricsson

vaimo Anna Johansdotter

poika Johan

tytär Wilhelmina

tytär Johanna

tytär Maria Justina

renki Michel Josefsson

renki Matts Jacobsson

renki Josef Henricsson

piika Stina Mattsdotter

Asukkaat 1849

Mikkola

Isäntä Israel Henriksson
vaimo Johanna Thomasdotter
tytär MajaStina
tytär Wilhelmina
tytär Johanna
poika Israel
poika Johan Fredric
poika Carl Robert

renki Josef Henriksson
renki Johan Jacobsson

Inh, leskivaimo Walborg Andersson
tytär Maria Paulsdotter
Marian tytär Johanna Mariasdotter

piika Anna Caisa Simonsdotter
tytär Johanna Wilhelmina

piika Maja Lena Evasdotter
piika Eva Gustafsdotter

Mäkelä, torppari Henric Josefsson
vaimo Eva Mattsdotter
poika Henric
tytär Eva Lisa

Heikkilä, torppari Henric Joelsson
vaimo Johanna Fredrica Johansdotter
tytär Maria
poika Johan
tytär Wilhelmina
renki Carl Joelsson

äiti, leski Anna Mattsdotter

piika, itsellinen Lisa Henricsdotter

Torpat

Frantsi

Nummela
1814-51

Hakala
1883-1902

Mikkola

Heikkilä ?
1814-72

Mäkelä
1814-58

Rantala
1866-1902

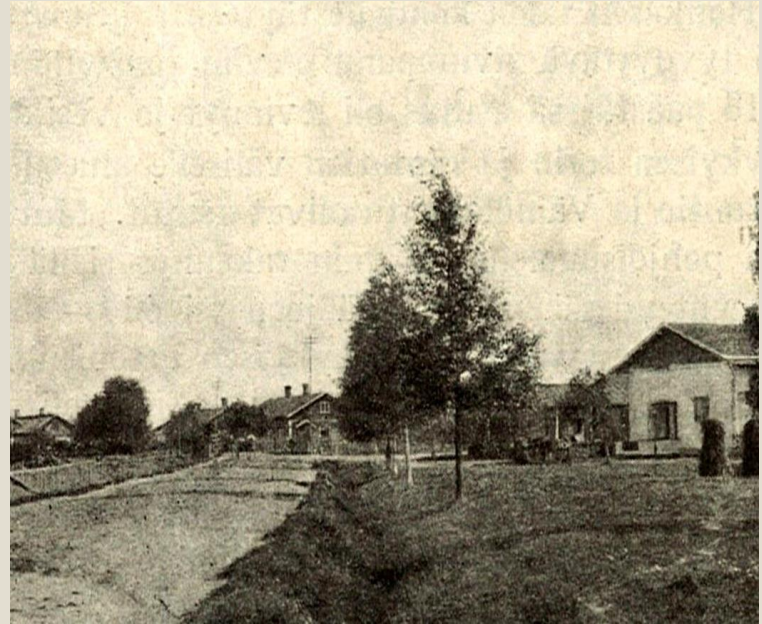
Välimaa
1873-82

Kankare
1873-1902

Ketola
1873-1902

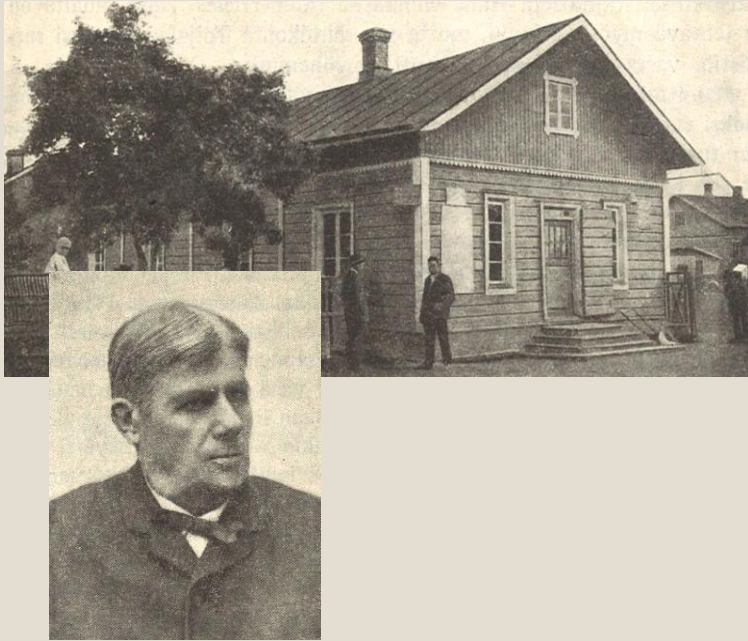
Rautatie

- Rautatie valmistui 1876
 - Sivuraide viljavarastolle 1951
- Muutti merkittävästi kylän elämää
- Liikenne toi ihmisvirtoja
 - Palvelut
- Joki + rautatie → saha + muu teollisuus

Rautatien ylikäytävän seutu vuonna 1880. Kuva kirjasta Paasio: Loimaan kauppalan historia (s. 18).

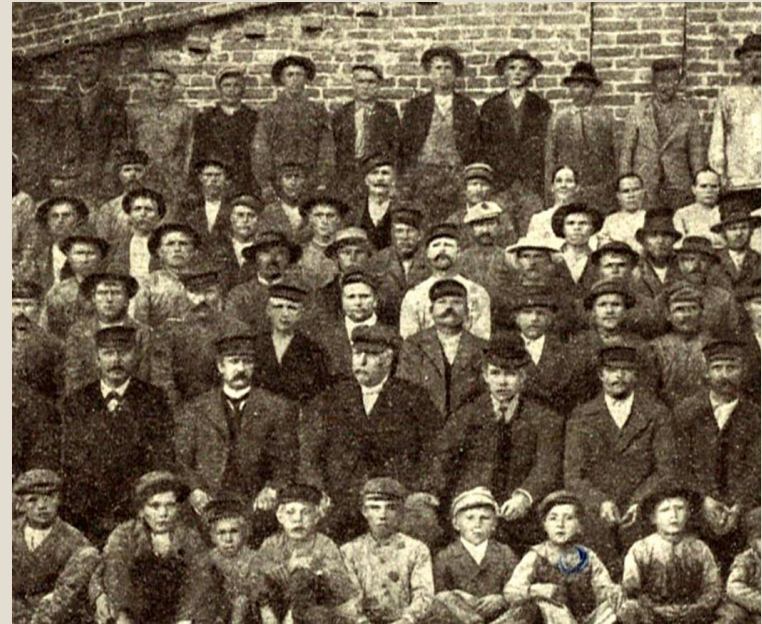
J.G. Vinbergin sekatavararauppa

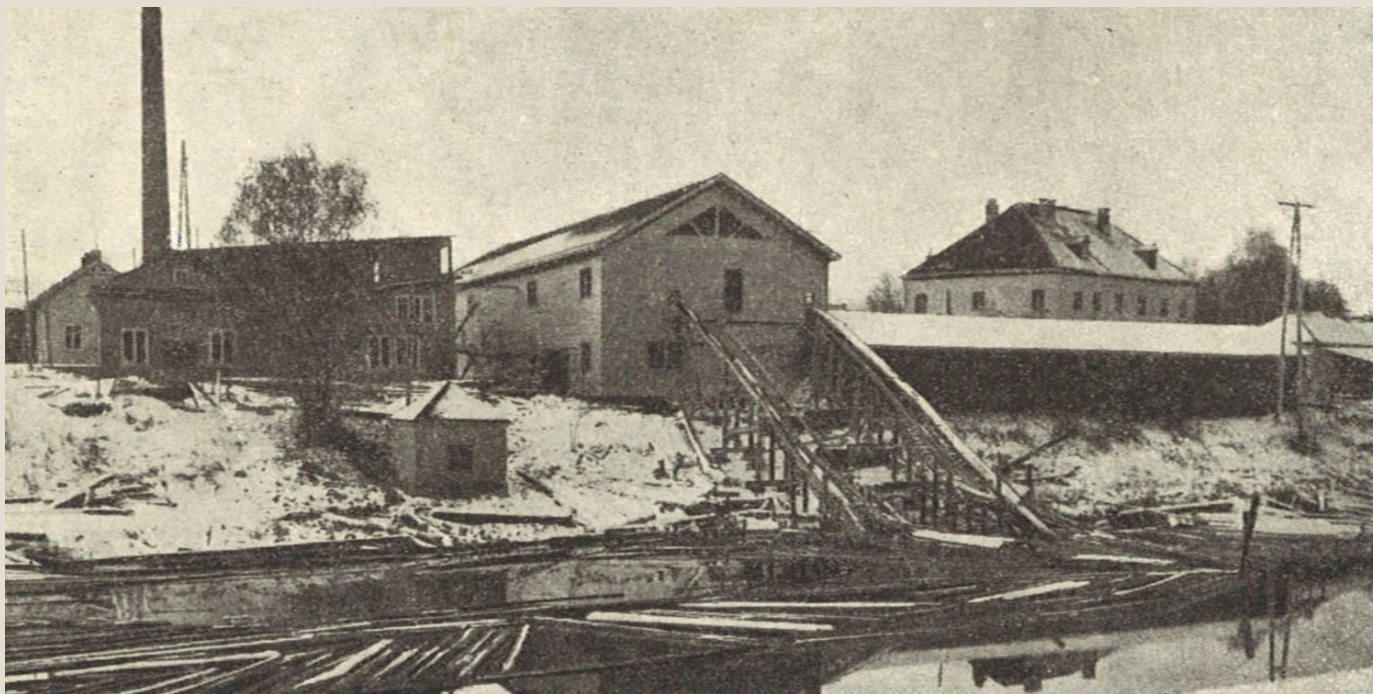
- Ensimmäisen liikkeen perusti Johan Gustav Vinberg 1876 rautatieylikäytävän itäpuolelle
 - sekatavarakauppa, jossa välitettiin myös viljaa ja puutavaraa –
- Pari vuotta myöhemmin Vinberg perusti liiketalo Onnelan radan toiselle puolelle.
- Myöhemmin liikkeen omisti K.H. Mäkinen
 - kuvassa vuonna 1900

Saha

- Loimaan saha perustettiin vuonna 1877
 - Liikelaitoksen pani alulle Jokioisten Kartanonkylän patruuna D.M. Collin.
 - Osakeyhtiöitettiin pian. Huomattavimpia omistajia oli Loimaan ensimmäinen asemapäällikkö A.L. Granfelt, liikemies ja Mikkolan tilan omistaja
- Työväkeä vuonna 1902 noin 80 hlö
- Yhtiö meni vararikkoon 1900-l alussa
- 1915 saha osakeyhtiölle, jonka pääosakas oli Alfred Lyly
 - yhtiö omisti sahan 30 vuotta ja kehitti toimintaa
- 1945 saha turkulaisen Vientihöyläämö oy:n haltuun
 - sahaus sähköistettiin, oma voima-asema, höyläämä
 - Työväkeä noin 60 hlö vuonna 1946.
- Toiminta loppuu 1960-luvulla

Sahan henkilökunta vuonna 1898. Kuva kirjasta Paasio: Loimaan kauppalan historia (s. 155).

Loimaan saha 1940-luvulla. Kuva kirjasta Paasio: Loimaan kauppalan historia (s. 156).

Asukkaat 1879

Frantsi

emäntä, leski Kaisa Matintytär
tytär Manta Sapiina Juhantytär
tytär Maria Karoliina
tytär Emma Kaisa
tytär Heetriika
poika Juha Roopertti Juhanpoika
tytär Hanna Miina Juhantytär
poika Frans Erland Juhanpoika

rataförmän, vävy Salomon Salomonpoika
Marjonen
poika Johannes Hjalmar
renki Joose Heikinpoika
renki Kaarle Juha Kaarlenpoika
renki Kaarle Oskari Juhannanpoika
renki Juha Veetrikki Juhanpoika

mökkiläinen Juho Kustaa Klinaa
vaimo Eeva Liisa Liisantytär

Asukkaat 1879

Mikkola

Isäntä Israel Israelinpoika
vaimo Evaliisa Matintytär

renki Kaarle Mikonpoika

renki Juha Eerlanti Juhanpoika
vaimo Eetla Johanna Juhant.
poika Kaartle Heikki Eetlanp.
tytär Amanta Juhantytär

rengin leski Amalia Joosent.

varatuomarin leski L. Granfelt
poika Karl Emil Edvard Granfelt
tytär Fredrika Lovisa Granfelt

piika Karoliina Aukustintytär
piika Miina Kaarlentytär
piika Emma Tuomontytär

renki Kaarle Erlanninp. Lehtinen

renki Joose Nestori Juhanpoika
renki Matti Joelinpoika
renki Kaarle Juha Kaarlenpoika

Kankare

torppari Matti Juhanpoika
vaimo Amanta Kaisa Kaarlent.

talon renki? Juha Hellstedt
vaimo Miina Juhantytär

työmies Joose Jalonen
vaimo Miina Kaarlentytär
poika Jooseppi Hjalmar

Maija Juhantytär

Rantala

torppari Juho Heikinpoika
vaimo Evastina Joelintytär

poika Juha Oskari
tytär Maijastina
tytär Johanna Wilhelmiina
tytär Olka Matilta

talon itsellinen piika Maria Sofia
Helanka

Ketola

torppari Eframmi Juhanpoika
vaimo Kustaava Kristiaanintytär
tytär Anna Maria

Mökkiläinen Taavetti Kannisto
vaimo Maijastiina Esterintytär
poika Juha Alpertti
poika Mathias Leanteri
poika Taavetti Eevertti

Asukkaat 1879

Irtolaisia

ent. talon luk. V. Maijaleena Maijantytär
tytär Anna Malilta Juhantytär
äpärä tytär Juhanna Maijantytär

työmies Juha Matinpoika Tamlander
vaimo Kaisa Kustaantytär
poika Johannes Eevertti

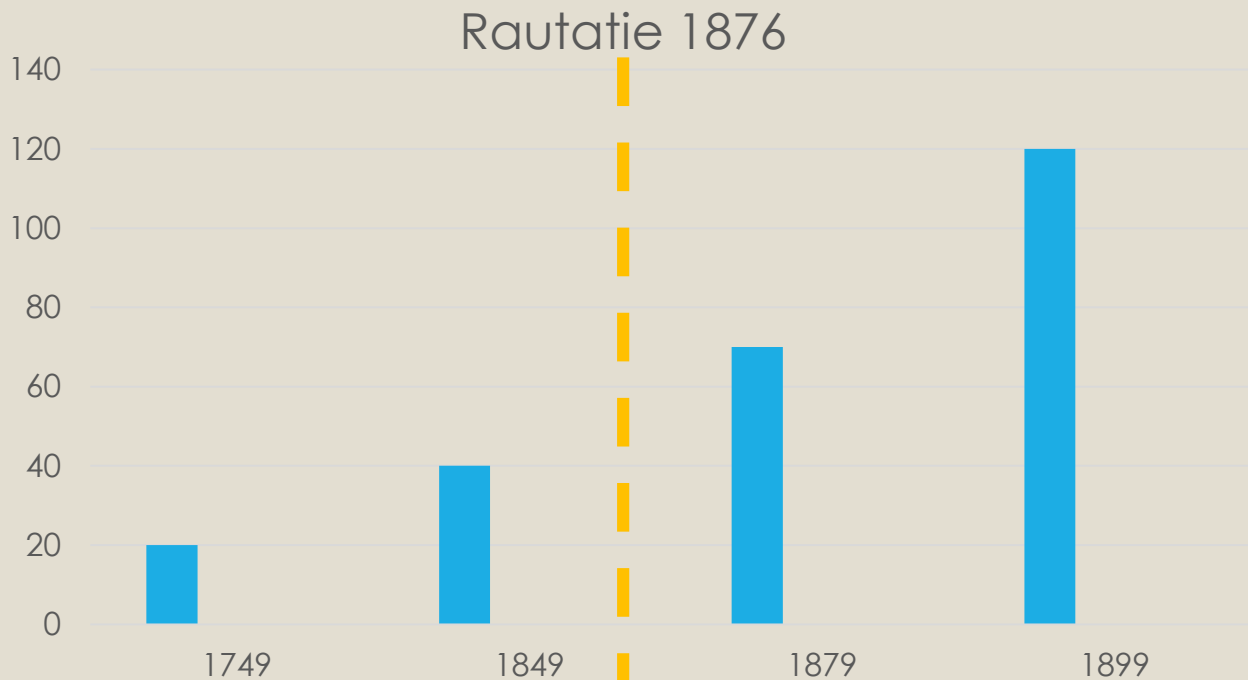
sahan työmies, renki Vilhelmi Vikman
vaimo Loviisa Heikintytär
poika Vihelmi Oskari
tytär Iita Matilta

höyrysahan masinisti Gustaf Österberg
vaimo Loviisa Wilhelina Bäckström
poika Johan Fredrik Österberg

piika Juhanna Anttonetta Juhantytär
piika Fanny Aleksantra Iisakintytär

Asukasmäärä

- Kauppalan alueella asui ennen rautatien tuloa n. 200 henkeä, vuosisatojen vaihteessa n. 600 ja 1910-luvulla reilusti yli 1500 hlö

Tori

- Perustettiin 1892 Peltosiin
- Siirtyi 1925 nykyiselle paikalleen
- Toripäivä oli perjantai

Kuva Tylor Shermanin Flickr-kansiosta, www.flickr.com/photo

Suojeluskuntien paraati 4.8.1918. Kuva kirjasta Heinonen & Tervasmäki: Loimaan Suojeluskunta 1917-1944 (s. 44)

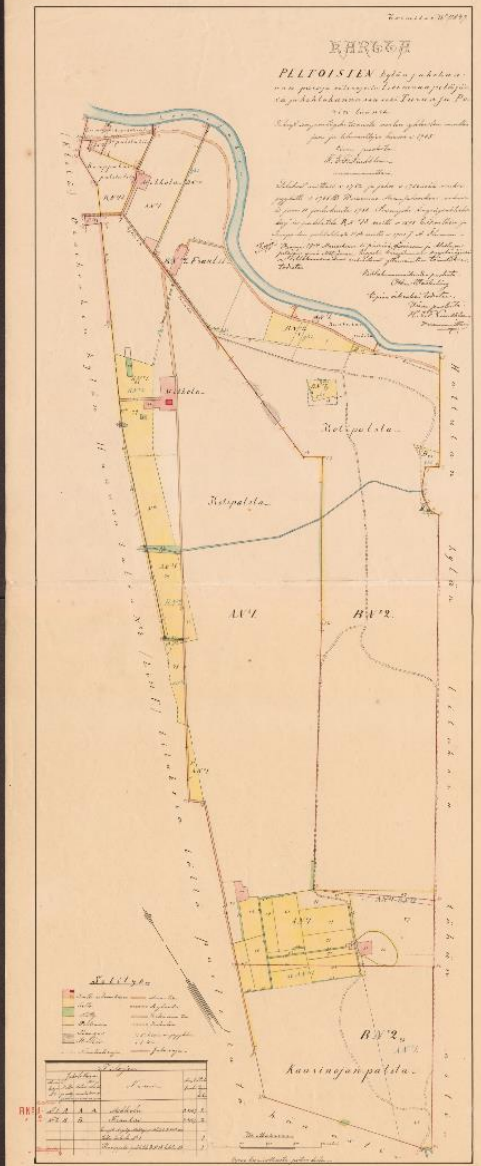

Salo-Uskelan ja Loimaan Suojeluskunnan pesäpallo-ottelu
toukokuussa 1925. Kuva julkaisusta Saviseudun Joulu nro 4 (s. 82).

Frantsi ja Mikkola

- Vesikosken kylän itäisin talo, Hannu, yhdistettiin 1860-luvulla Mikkolan taloon.
- Kylään syntynyt työväen asuinalueita: Saunalahti, Kaanaa
- Isojaon täydennys 1903
- Molempien talojen maista erotettu lukuisia tontteja.
- Talot siirtyneet pois kylätontilta, Mikkola kahteen kertaan
- 1910-l Frantsi yhdistettiin Mikkolaan

Kartta: Kansallisarkisto > Maanmittaushallitus > Maanmittaushallituksen uudistusarkisto > Loimaa > Peltainen; Isojaon täydennys 1903-1903 (A54:5/4-7)

Loimaan Ylistaron meijeri

- Perustettiin vuonna 195

Veikko Hulkon viljavaraston katolta kesäkuussa 1958 ottama kuva.
Kuva kirjasta Hulkko & Kouri: Mennytä aikaa (s. 30)

Loimaan Suojeluskunta

Loimaan Suojeluskunnan perustamiskilven paljastustilaisuus. Kuva kirjasta Heinonen & Tervasmäki: Loimaan Suojeluskunta 1917-1944 (s. 120).

- Kössin tilalla Ilmarisissa tehtiin huhtikuussa 1917 päätös suojeluskunnan perustamisesta → järjestystoimikunta
- Päätös järjestystoimikunnan perustamisesta uusittiin Mikkolan navetassa heinäkuussa 1917, paikalla oli 341 henkeä → Loimaan seudun järjestystoimikunta → elokuussa: Loimaan Suojeluskunta

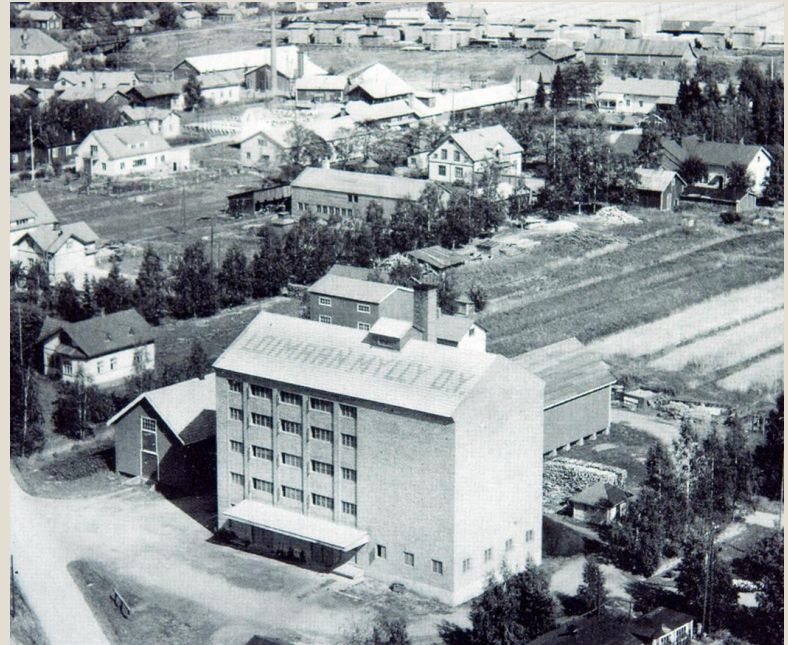
Loimaan mylly

- Perusti A. Bauer 1914
- Siirtyi vuonna 1920 Suomen mylly OY:n haltuun
- Loimaan mylly Oy 1925

Suomen Mylly Oy:n puinen tuotantorakennus, joka paloi. Kuva kirjasta Saviseudun silmä (s. 116).

- Uusi myllyrakennus 1943, vanha oli palanut samana vuonna

Kuva kirjasta Matti Pulli: Saviseudulla syntynyt (s. 84).

Loimaan kauppala

Rantatie 1920-luvulla. Kuva kirjasta Pietilä: Palin Loimaa, seitsemän vuosikymmentä kivityötä 1921-1991 (s. 10).

- Loimaan kauppala perustettiin 1921
 - Vesikoski, Peltoinen, Kemppilä
- Nimi ei ollut itsestäänselvyys
 - Ehdotuksia mm. Hannu, Loimaranta, Kemppilä
 - Suosituimmat nimivaihtoehdot: Loimaa, Vesikoski, Peltoinen
- "Kaanaa oli täynnä elämää 1920-l"

Loimaan Kivi

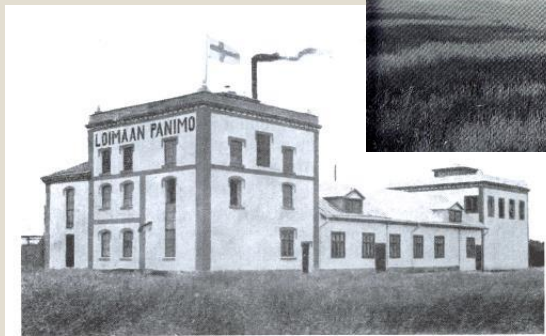
Palinin Kaanaan viestämö 1920-luvulla. Piirros kirjasta Pietilä: Palin Loimaa, seitsemän vuosikymmentä kivityötä 1921-1991 (s. 10).

- 1921 Antti Palin Loimaan Kiviveistämö
 - Loimaan Kivenjalostustehdas
 - Loimaan Hautakiviveistämö A. Palin
 - Loimaan hautakiviveistämö veljekset Palin
 - Loimaan Kivi Ky Veljekset Palin

Loimaan panimo

- Aloitti 1927 Loimaan Panimo Perho & Perheentuvat (talouskalja, seuraavana vuonna myös virvoitusjuomat)
- 1932 Loimaan Panimo, Loimaan Oluttehdas 1933
- Fuusioitui Auran Panimoon, ja toiminta loppui 1970-l

Kuvat:
www.flickr.com/photos/45703498@N08/8352040699/
Pietilä: Kauppa se on joka kannattaa (s. 339)
Hulkko & Kouri: Mennyttä aikaa (s. 53)

Peltoinen - Pienestä kylästä osaksi kauppala

Loimaan lehdessä julkaistu tiivistelmä esitelmästä

On hieman vaikeaa kuvitella miltä nykyisin Loimaan keskusta-alueeseen kuuluva Peldoisten kylä näytti 1500-1600-luvulla. Kylätontti, jolla kylän talot Mikkola ja Fantsi seisoivat, sijaitsi suurin piirtein paikalla, jossa nykyisiin ovat vanha seurakuntatalo, hyötyjätteen keräyspiste ja Rantatie 30. Joen ja nykyisen Hämeentien välinen alue oli peltona. Loput kylän maista olivat niittyjä ja metsää. Kylän metsävarat olivatkin kohtalaisen hyvät.

Frantsin ensimmäinen tunnettu isäntä oli nimeltään Uoti ja Mikkolan puolestaan Lasse Markunpoika Peldoij. Molemmat talot olivat 1500-1600 –luvulla varsin vaatimattomia. Varsinkin Frantsin isännillä oli vaikeuksia verojen maksuissa. Mikkola viljeli väliin myös Frantsin maita.

Talojen nimet vakiintuivat 1600-luvulla, jolloin Mikkolan

taloa isännöi Mikel Eriksson ja Frantsia Frants Erikson. Nämä isännät saattoivat olla veljekset keskenään. Peltainen kuului kreivi Wittenbergin vapaaherrakuntaan.

Myös liikenteellisesti kylä poikkesi nykytilasta merkittävästi. Joki toimi saviseudun valtaväylänä ja siksi maalla kulkevat reitit olivat usein huonokuntoisia. Peldoisten läpi kulki ns. mylly-, kirkko- ja kärejätie, jonkinasteinen kulkuväylä, jonka kunnosta usein valitettiin. Sillat joen yli sijaitsivat naapurikylien, Vesi- kosken ja Hattulan, puolella.

1730-luvulle tultaessa tilanne kylän metsien suhteen oli muuttunut. Metsävarat olivat vähäiset, ja puutetta oli erityisesti rakentamiseen tarvittavasta tukkipuusta. Peldoisten kylän talot ostivatkin 1700-luvun lopulla miltei säännönmukaisesti tukkipuunsa Korven kylästä.

Isojako Peltoisissa suoritettiin 1782, jolloin karkeasti sanoen Vesikosken puoleinen osa kylästä tuli Mikkolan maiksi ja Hattulan puoleinen osa Frantsin maiksi. Mikkola sai maansa yhteen lohkoon, Frantsi kahteen.

1870-luvulla tapahtui jotain, jonka myötä elämänmeno Peltoisissa muuttui suuresti. Vuonna 1876 nimittäin valmistui rautatie asemineen. Rautatie ei itseasiassa kulje metriäkään Peltoisten puolella vaan naapurikylässä Vesikoskella, mutta sen välitön läheisyys sinetöi kylän kehittymisen suunnan.

Alueella alkoi liikkua paljon väkeä, jonka myötä myös kaupankäynti alkoi keskittyä radan läheisyyteen. Alueen ensimmäinen sekatarakaupan perusti Peltoisiin Johan Gustav Vinberg vuonna 1876. Peltoisiin perustettiin kauppatori vuonna 1892, ja se toimi paikalla vuoteen 1925 asti.

Joki ja rautatie ovat lyömätön yhdistelmä monien teollisuuslaitosten kannalta. Jokioisten Kartanonkylän patruuna D.M. Collin ymmärsi yhdistelmän arvon ja perusti vuonna 1877 Loimaan sahan, joka erilaisten vaiheiden kautta jatkoi toimintaansa 1960-luvulle asti. Saha oli alusta asti merkittävä työllistäjä.

Kylän alueelle syntyi muutakin teollisuutta, muun muassa tiilitehdas, ajokalutehdas, osuusmeijeri, mylly, oluttehdas ja kiviteollisuutta. Näiden myötä kylän väkimäärä kasvoi voimakkaasti ja kylän alueelle syntyi työläisasutusta, mm. Kaanaan asuinalue. Väkimäärän kasvua kuvaa hyvin se, että vuonna 1911 perustettu Peltoisten koulu aloitti toimintansa yhden opettajan voimin, mutta jo seuraavana vuonna jouduttiin kouluun palkkaamaan toinenkin opettaja.

Loimaan kauppa perustettiin vuonna 1921 Peltoisten, Vesikosken ja Kemppilän kylästä.

Lähteitä

- Veikko Laakso: Suur-Loimaan historia, osat I ja II
- Suomen sukuhistoriallisen yhdistyksen kuvatietokanta www.sukuhistoria.fi (kirkonkirjat)
- Kansallisarkiston digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi/digi/> (kirkonkirjat, kartat)
- Maanmittaushallituksen arkisto (kartat)
- Timo Verho: Loimaan talonpoikaissuvut 1540-1870
- Veikko Paasio: Loimaan kauppalan historia
- Valto Heinonen & Vilho Tervasmäki: Loimaan Suojeluskunta 1917-1944
- Saviseudun Joulu nro 4
- Vaikko Hulkko & Raija Kouri: Mennyttä aikaa – Loimaa kuvin ja sanoin
- Matti Pulli: Saviseudulla syntynyt
- Kari Nummila (toim.): Saviseudun silmä
- Arto Pietilä: Palin Loimaa, seitsemän vuosikymmentä kivityötä 1921-1991
- Arto Pietilä: Kauppa se on joka kannattaa
- Pytty on ennenkin Punkassa pesty, Turun Seudun Sukututkijat ry:n vuosikirja nro 8 (2013)